

A

Saariselän Sanomat -teema:
Lapin sodasta 70 vuotta

Partisaanien isku Lokan kylään

Terttu menetti äidin ja viisi

Partisaanien hyökätessä Lokkaan Terttu Talvio os. Kumpula oli 11-vuotias tyttönen. Hän oli vanhin perheen kuudesta lapsesta. 70 vuotta Terttu on kantanut muistojaan, jotka ovat kipeitä vieläkin

Tertun viisi sisarusta, nuorimmainen kolmiviikoinen vauva, ja äiti Hilja Kumpula paloivat kuoliaiksi Lokan koulun kellariin. Perheestä jäivät henkiin Terttu ja isä Johannes.

"Tämä asia on kulkenut mukana 70 vuotta. Olen kysynyt: minkä pahan ne viattomat sisarusukset olivat tehneet? Pieni, kolmiviikoinen vauva ja muut?"

Vaikenemisen vuosikymmenet

Vuosikymmeniä tapahtuneen jälkeen asiasta piti vaieta. Julkisesti aiheesta ei puhuttu, ei edes isän kanssa. Terttu kuvitteli, että tapahtuneesta vaiennut isä oli unohtanut, eikä siksi halunnut puhua asiasta edes isänsä kanssa, vaikka isä muutoin pitikin Tertusta hyvää huolta myös sen jälkeen, kun perusti uuden perheen ja sai lisää lapsia.

"Onneksi minulla oli puoliso, joka ymmärsi", Terttu toteaa ja pyyhkii silmiään. Monena yönä

hän pakenee hyökkääjiä unissaan. "Silloin on noustava ja pysyvävä hereillä, että uni menee pois. Jos alan nukkua heti uudestaan, sama uni jatkuu", Terttu kertoo.

Hänestä tuntuu, että nyt, kun hän on jäänyt leskeksi, on liikaa aikaa miettiä tapahtunutta. "Nuorempana, kun oli lapset, työtä ja elämää, vilskettä ympärillä, tuntui helpommalta. Saattoi hetkeksi jopa unohtaa, olla niin kuin muutkin, aivan normaalisti. Nyt, kun ei ole enää olkapäätä, mihin nojata, välillä tapahtuman muisteleminen tuntuu todella raskaalta", Terttu toteaa.

Mielellään hän kertoo usein tapahtumia ja pohtii, miksi juuri hän säästy. "Mitä oli mielessä sillä sotilaalla, joka jätti minut ampumatta, vaikka näki? Mikä meitä ohjasi palaamaan miinoittamatonta reittiä ja mitä mahtoi miettiä äiti-raukkani siellä kellarissa viimeisinä hetkinään, kun ympärillä olivat kaikki muut lapset kuin minä."

Terttu on hyvillään siitä, että Tyyne Martinkainen ja muut aiheesta kirjoittaneet nostivat partisaanohyökkäykset aikoinaan esiin. "Hetimit sodan päätyttyä asioista ei saanut puhua. Se oli todella vaiettu sota".

Tarja Karjalainen

"Kuin minulle olisi sanottu muut kuolevat ja minä jää"

Kenttävartiomiheistöön kuuluneen Johannes Kumpulan vaimo Hilja Kumpula jäi koulun kellariin loukkuun ja paloi sinne viiden lapsensa kanssa. Terttu oli ukkona ja selviytyi.

Terttu muistelee: "Me lapset menimme aamulla Vaaran laitaan leikkimään. Siellä oli runsaasti ammuttuja hylsyjä leikkiimme. Yhtäkkiä minulle tuli hyvin kummallinen olo.

Ja se on ihan totta, oli kuin minulle olisi sanottu, että kaikki muut kuolevat ja minä jään yksin. Aloin

itkeä. En kyennyt enää leikkimään. Tulin koululle ja itkin edelleen. Äiti ihmetteli, että mikä minulla oli. Mutta en sanonut hänelle syytä itkuuni.

Illan suussa äiti oli leiponut pullaa ja laittoi ruokaa. Käski minun mennä hakemaan lapset yläkerrasta pesemään käntensä ja syömään. Isä ja lapset olivat yläkerrassa, mutta eivät ne minua totelleet. Äiti lähti itse yläkertaan. Sieppasin pullan pöydältä, menin se kädessäni pihalle ja kiipesin tikapuitten puoliväliin syömään pullaani.

Vahtikoira pihalla alkoi haukkua kauhena ärhäkkäästi. Katsahdin sinne ja näin, että ryssi ikään kuin nousi maasta. He ampuivat koiran äänettömäksi. Näin mistä oli kysymys. Hyppäsin alas tikapuilta ja sääntäsin juoksuun kylään päin." Hän juoksi Pemmalaan saakka, ehti ihmetellä, kun siellä oltiin laittamassa vilttejä ikkunoihin. Hän sanoi: "Ryssät ovat tulleet."

Siinä oli ollut vauvan juuri synnyttänyt Hilda Lokka ja Uusitalon Vilma, Tertun ikäinen tyttö. Vauvaa Terttu ei nähnyt. Hän käsitti, että

Terttu Talvion vanhemmat Johannes Kumpula ja Hilja Kumpula. Johannes haavoittui hyökkäyksessä, mutta selvisi. Hilja paloi Lokan koulun kellarissa lastensa kanssa.

Kauniissa kodissaan kirkonkylällä asuvalle Terttu Talviolle äidin ja siarusten menettäminen on raskas muisteltava, kyynelleet tulevat vieläkin silmiin, kun asiasta puhutaan. Vaikean asian kantamista halki vuosikymmenten on auttanut ymmärtävän puolison tuki.

"Silloin oli helpompaa, kun lapset olivat pieniä, oli kiirettä ja työtä. Nyt leskenä on liikaa aikaa miettää", Terttu myöntää.

sisarustaan

että kaikki yksin"

Uusitalon emäntä oli ottanut vauvan ja vienyt sen.

Vilma, Tertun ikätoveri, oli Pemmalla evakuoituna olleen Uusitalon perheen tytär.

"Hilda, juuri vauvan synnyttänyt, Vilma ja minä juoksimme rantaan. Siellä ryssät ampuivat veneellä pakoon menijöitä. Vilma ja Hilda meinasivat, että lähdetään veneellä mekin, mutta minä sanoin, että: "Ei, nehan ampuvat meidät, niin kuin muutkin." Juoksimme kolmestaan jokirannan suojassa Ikoseen päin ja sieltä metsään katajapensaikkoon. Hilda otatti meiltä värilliset,

kirjavat vaatteet pois, ettemme näkyisi.

Siitä piilostamme näimme talojen syttyvän ja koko kylän palavan. Olimme siinä useiden tuntien ajan niin kauan, kunnes paikalle saapuivat suomalaiset ja saksalaiset sotilaat. He huutelivat, että: "Tulkaa pois piiloista". Eräät toiset ovat kertoneet, että lapsivaimo Hilda joutui lähtemään pakoon vauvan syntymisen jälkeen niin pian, että hän on joutunut hoitamaan jälkeiset omatoimisesti siellä pensainnien takana pakopaikassa."

Terttu vietiin isänsä kanssa

Ivalon sotasairaalaan. Hän ei kyennyt nukkumaan moneen päivään, vaikka miten yritettiin siellä sairaalassa. Saksalaiset toivat hänelle suklaata, yritettiin kaikkea. Sitten eräs hoitaja otti hänet kotiinsa, antoi hänelle lehtiä luettavaksi. Siihen hän oli nukkunut, ei tiedä kuinka kauan. Muistaa vain heränneensä nukkuneena.

Anelma Jaakolan muistelu

Kertojana on Helmi Anelma Jaakola o.s. Kavakka, joka oli tuolloin 15-vuotias. Häntä kutsutaan Anelmaksi.

"Tiedettiin pelätä. Viikkoa aikaisemmin oli tapahtunut Seitäjärven tuho. Uhka oli tiedossa. Tiltun radio oli kertonut, että Seitäjärveä ja Lokkaa tullaan pelastamaan saksalaisten alaisuudesta. Raappanalta, Sodankylän nimismieheltä oli pyydetty evakuointiautoja, mutta niitä ei oltu saatu. Kylässä oli tehty päätös, että viikonloppuna kuljetetaan naiset, lapset ja vanhuksat veneillä Lokasta Vuotsoon.

Oli iltasörön aika. Tilda oli haettu paarmuskaksi Pemmalaan. Siellä oli Hilda saamassa Taistoa. Isä oli lähtenyt Pekkalaan radioutisia kuuntelemaan. Lehmillä piti hakea parteen heiniä. Kauempana olevasta Ikosesta evakuoitu siskoni Jenni Ikonen ja lapset, kahdeksanvuotias Mirja ja neljävuotias Arvi lähtivät kuulemaan, joko vauva on syntynyt."

Anelma muistaa tarkasti ajan. Kello oli viittä vaille kuusi perjantai-iltana. Anelma meni navetan taakse niitylle, ehti ottaa viikatteen ja lyödä sillä pari lyöntiä, kun koululla rävähti. Alkoi hirvittävä ampuminen räiske. Hän hyppäsi pellon pientareelle.

"Älysin heti tilanteen." Hän näki setävainajan lesken Selman (Kavakka) ja Hilma-mummin (Erkki Vitikan mummi), jotka olivat tulleet ulos kahvinkeittoon. Kahvipannu lentää Hilma-mummin kädessä ja naiset juoksevat rantaan päin. "Kurkkasin penkan yli, näin ryssän parinkymmenen metrin päässä ja ajattelin: elävänä en antaudu. Oli lämmin, paarmat söivät ja liikkumatta piti olla. Aika tuntui hirveän pitkältä. Ampuminen päättyi, rakennukset paloivat ja räjähtelivät."

Hän näki Katri-mummin. Yritti huutaa, mutta ei saanut yhtään ääntään tulemaan. Hän nousi, meni mummin luo, otti mummia olkapäistään kiinni ja nyt sai sanottua: "Emme lähde koululle päin, mennään kellariin." He menivät kellariin, siellä oli isän pyssy, Anelma otti sen ja ajatteli:

"Elävänä en antaudu, jos tulevat tänne." Ulkoa oli alkanut kuulua juoksua. Siellä olivat Ville ja Lauri: "Ryssät ovat menneet

pois." Anelma ja Mummi tulivat kellarista, pyssy jäi sinne. Anelma oli mennyt Kaakkurivaaran Villen kanssa polttamatta jääneeseen Pemmalaan.

Ihmisiä alkoi kerääntyä rantapenkoilta ja ojista palavaan ja savuavaan kylään. Anelma alkoi etsiä isäänsä. Mihin isä oli joutunut, oliko hänet vangittu ja viedy? Hän juoksi Pekkalaan, sieltä jokirantaan. Hänelle selvisi, että Kavakka-Albin alle kymmenvuotiaat pojat olivat ensin olleet törmäkielekkeen takana turvassa niin kauan, kun ampumista kesti ja sitten siirtyneet rannalla olevaan veneeseen ja päässeet joen yli.

Koulun kivinen kellari, jonne Kumpulun perheen äiti viiden lapsensa kanssa paloi, hehkui yhä tulipunaaisena, kun sen päällä ollut isohirsirakennus oli palanut. Palaneet ruumiit olivat olleet möykkyjä. Vauva oli palanut äitinsä rintaa vasten. Samana päivänä Anelma joutui viemään jällelle jääneitä lemmiä Korvaseen. Syömättömänä ja juomattomana piti lähteä. Isä kuuli metsästä oman lehmän kellon äänen Korvasenkylässä ja tuli vastaan. Tytär ja isä löysivät toisensa. He olivat selviytyneet.

Siitä alkoi evakkotaival. Ensin Korvasessa, sielläkään ei tarjottu mitään suuhunpantavaa. Hän ei kyennyt pyytämäänäkään. Korvasen koululla lokkalaiset odottivat autoja päästäkseen Sodankylään. Hän muistaa, että saapuneisiin autoihin alettiin pakata Korvasen Sammelin

talon tavaroita. Lokkalaiset pitivät puolensa. Sammelin tavarat tyhjennettiin autosta ja lokkalaiset saivat kyytiin Sodankylään, missä heidät sijoitettiin Aution pirttiin. Anelma ihmettelee, että he eivät saaneet apua tai myötätuntoa. Hän jopa muistaa Sodankylän Häätälän Hannan, joka sanoi, että: "Ihan oikein teille. Lokassa on oltu aina niin valkoisia, niin valkoisia." Majjalan Aadan hän muistaa ystävällisenä, antoi heille vuodepaikan. Hautajaiset olivat olleet viikon päästä. Anelma pääsi käymään Lokassa hautajaisien edellä. Talo oli jäänyt palamatta. Hänellä oli rintamalla viisi veljeä.

Lähde:

Tyone Martikainen, Partisaani-iskut

Savuava Lokka 15. heinäkuuta 1944. Kuva: Sotamuseo.